

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В КОНТЕКСТІ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Сікорак В. І., аспірант, dok_sik@ukr.net

Науковий керівник: Семикіна М. В., д. е. н., професор

Центральноукраїнський національний технічний університет

Безпека незалежної України та перспективи її розвитку, формування конкурентоспроможної економіки, вирішальною мірою залежать від ефективного відтворення та якісного розвитку людського потенціалу. Проблеми відтворення людського потенціалу безпосередньо позначаються на можливостях економічного зростання, перспективах її інноваційних зрушень.

Теоретичне підґрунтя проблематики людського потенціалу та процесів його відтворення закладено працями зарубіжних і вітчизняних вчених – Д. Массея, А. Сімонса, Г. Беккера, Дж. С. Мілля, А. Сміта, Л. Туроу, І. Фішера, Т. Шульца, Е. Лібанової, О. Малиновської, І. Прибиткової, О. Позняка, Л. Шаульської, О. Грішнєвої, М. Романюка та ін. Регіональним особливостям розвитку людського потенціалу присвячені праці М. Долішнього, С. Злупка, Л. Шевчук, У. Садової, Л. Семів, М. Семикіної, М. Біль, О. Риндзак, С. Цапка, О. Гринькевич та інших дослідників.

Не зважаючи на значні напрацювання вчених і розробки широкого кола рекомендацій для органів державної влади, проблема відтворення людського потенціалу в Україні набула особливої гостроти, отже, потребує продовження поглиблених досліджень.

На основі узагальнення наукової думки [1-3] нами запропоновано розуміти термін «людський потенціал країни» як сукупність людських ресурсів країни з притаманними можливостями – фізичними, розумовими, трудовими, духовними, творчими та ін., які можуть бути розвинуті та використані в інтересах економічного зростання країни, інноваційних зрушень, забезпечення добробуту та гармонійного розвитку суспільства.

Відтворення людського потенціалу знаходиться під впливом різноманітних факторів в межах демографічної, соціальної, економічної та природної систем відповідної території. Здійснений аналіз довів, що нині в Україні переважають негативні тенденції у відтворенні людського потенціалу, що загрожує державній безпеці.

Звертання до даних Державної служби статистики України засвідчує гостроту проблеми відтворення людського капіталу в нашій країні.

Рисунок 1 – Населення України 2000-2017 рр., тис. осіб.

Джерело: за даними Державної служби статистики України [4].

Діаграма на рисунку 1 ілюструє стрімке скорочення людського потенціалу. Помітно, що особливо різкий спад демографічних показників спостерігаємо з початком війни на сході країни. Це може розглядатися як небезпека руйнації людського потенціалу, як загроза державній безпеці, оскільки швидко скорочуються головні ресурси країни – людські.

Відповідно до інформації на сайті Державної служби статистики, населення в Україні, за оцінкою на 1 червня 2020 року, стало ще менше - 41 млн. 785 тис. осіб.

Депопуляція населення спричинена низьким рівнем народжуваності та високим рівнем смертності в умовах зниження рівня життя. Поділяємо думку експертів [1, стор. 146; 2, стор. 4], які серед основних причин високої смертності і захворюваності називають низьку якість життя українців, поширення бідності, нестачу коштів у більшості верств населення на медикаменти та лікування; низьку якість та недоліки медичного обслуговування; відсутність всеохоплюючої періодичної медичної діагностики населення усіх вікових груп; погіршення екології, недоліки соціальної політики в країні; втрату колишньої масової фізичної культури, поширення нездорового способу життя (алкоголізм, наркоманія, проституція; гіподинамія, неувага до власного здоров'я),

нерозвинену культуру праці та відпочинку, зниження якості їжі та питної води).

Аналіз наукових джерел засвідчив, що серед інших чинників кількісного скорочення людського потенціалу, які вагомо впливають на погіршення демографічних показників, варто виділяти такі: соціальні ризики, складність пошуку прийнятної роботи; зниження соціальних стандартів життя, соціальної захищеності в умовах довготривалої економічної кризи; тривалий озброєний конфлікт на сході України, що призводить до людських втрат, негативно впливає на можливість створення молодих сімей і прийняття рішень щодо народження дітей. Як результат, людський потенціал скорочується, знижується його якість, передусім за показниками здоров'я.

Поряд з недоліками демографічної та соціальної політики в країні, на розгортання негативних тенденцій у процесах відтворення людського потенціалу впливає тривала економічна криза. Криза призводить до знецінення заробітної плати, розриву між вкладеними трудовими зусиллями та отримуваною винагородою, прискорює девальвацію гривні, посилює безробіття, зростання напруженості соціально-трудова відносин через низькі доходи, диференціацію зарплат, втрату соціальної захищеності, поширення міграційних настроїв населення. Економічна криза викликала величезне зниження обсягів інвестування у людський потенціал – згортання соціальних та освітніх програм, зменшення фінансування охорони здоров'я, призвела до знецінення праці, втрати роботи для багатьох українців внаслідок закриття багатьох підприємств. Це погіршило стан людського розвитку в Україні, зумовило масштабний рух трудових мігрантів за кордон у пошуках більших заробітків.

Загрозою для державної безпеки, розвитку людського потенціалу [3, стор. 90]. України залишається тривалий військовий конфлікт на сході країни, який призвів до втрат життя тисяч українців, втрат житла, місця роботи та переселення понад 1,5 млн. осіб, що зумовлює погіршення якості людського капіталу, умов його відтворення.

Науковий аналіз засвідчує, що сучасна політика української держави декларує, проте не забезпечує дієве регулювання чинників відтворення людського потенціалу. Існуюча модель механізму відтворення та розвитку людського потенціалу в Україні не відповідає завданням збереження людського потенціалу та його якісного розвитку. Така ситуація загрожує демографічній, соціальній та економічній безпеці держави.

З огляду на зарубіжний досвід, реальної безпеки та успіхів в розвитку досягають держави, де відтворення людського потенціалу забезпечується ефективним інвестуванням в людину. Таке інвестування означає капіталовкладення у здоров'я, медицину, освіту, гідні умови життя і праці. Ефективне відтворення людського потенціалу, у свою чергу, створює передумови для акумуляції працівників, зацікавлених у підтриманні працездатності, продуктивній праці, постійному освітньо-професійному зростанні, генеруванні інновацій.

Отже, нагальним завданням є пошук адекватної моделі механізму відтворення людського потенціалу в Україні, яка буде орієнтована на інвестування в населення, його здоров'я, всебічний якісний розвиток на різних економічних рівнях, тобто на рівні індивіда та його сім'ї, підприємства, регіону, країни.

Література.

1. Риндзак О. Т. Демографічна безпека в умовах зростання міграційної активності населення України. *Теорія і практика управління в умовах суспільних викликів і трансформацій*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 6 червня 2019 р. Львів: Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ«МАУП», 2019. С.145–148.

2. Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект: колективна монографія / за ред. Е.М. Лібанової. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2015. 356 с.

3. Семикіна М.В., Семикіна А.В., Мельнік А.В. Людський капітал регіону: небезпека кадрових катастроф. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*, 2018. Вип. 33. С. 87-95.

4. Державна служба статистики України: веб-сайт: <http://www.ukrstat.gov.ua>(дата звернення 10.08. 2018).

АСПЕКТИ КОНФЛІКТНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Сікорак І. О., аспірант, dok_sik@ukr.net

Науковий керівник: Семикіна М. В., д. е. н., професор

Центральноукраїнський національний технічний університет

Розвиток українського суспільства супроводжується низкою суперечностей і конфліктності, що не може не позначатися на стані соціально-трудова відносин.

Проблематиці соціально-трудова відносин і витокам їх конфліктності в Україні присвятили свої праці такі українські вчені, як А.М. Колот, О.А. Грішнова, М.В. Семикіна, С.Р. Пасека,